

Stanisław Garlicki

Wypadki w zatrudnieniu (c.d.)

Palestra 2/1(5), 25-42

1958

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW GARLICKI

adwokat

Wypadki w zatrudnieniu*

(*cd.*)

VI. Zasięg osobowy

Omawiane wyżej ograniczenia odpowiedzialności opierają się na przepisach dekretu z dnia 25.VI.1954 r., dotyczą więc roszczeń tych osób, które podlegają przepisom powyższego dekretu. Ogólnie mówiąc, dekretowi podlegają wszyscy pracownicy i ich rodziny. Dotyczy to zarówno umysłowych, jak i fizycznych pracowników zatrudnionych na podstawie umowy o pracę, nominacji lub nakazu administracyjnego. Ponadto za pracowników uważa się jeszcze pewne kategorie osób wymienione w art. 4 ust. 1 pkt 2 dekretu z dnia 25.VI.1954 r.

Zgodnie z panującym w doktrynie i orzecznictwie poglądem członkowie spółdzielni pracy zatrudnieni w tych spółdzielniach nie pozostają ze spółdzielnią w pracowniczym stosunku pracy, lecz w stosunku spółdzielczym pracy.⁵⁵ Jednakże art. 95 dekretu z dnia 25.VI.1954 r. stanowi, że do czasu wejścia w życie przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym dla członków spółdzielni pracy członkowie i kandydaci na członków tych spółdzielni podlegają przepisom dekretu, jeżeli praca w spółdzielni stanowi ich główne utrzymanie. Ponieważ dotychczas nie ukazały się przepisy o odrębnym zaopatrzeniu emerytalnym członków spółdzielni pracy, przeto odpowiedzialność za wypadki w zatrudnieniu doznane przez pod-

* Pierwsza część niniejszego artykułu opublikowana została w nrze 4 „Palestry” z 1957 r.

⁵⁵ Wiktor Jaśkiewicz: Prawny stosunek pracy w polskich spółdzielniach pracy, W-wa 1955 r., „Wydawnictwo Prawnicze”, str. 47.

legających obowiązkowi ubezpieczenia członków spółdzielni pracy oceniać należy według omawianych w niniejszym rozdziale zasad.

Przepisom dekretu podlegają również chałupnicy pracujący dla uspołecznionych zakładów pracy, odpowiadający wymaganiom rozp. Ministra Pracy i Opieki Społecznej z 1.VII.1954 r. w sprawie określenia chałupników.⁵⁶

Ze względu na przepisy rozp. Min. Pracy i Op. Społ. z 26.XI.1956 r. w sprawie wypłaty rent osobom pozbawionym wolności oraz świadczeń dla tych osób, jeżeli uległy wypadkowi przy pracy w czasie pozbawienia wolności⁵⁷ — również roszczenia więźniów o odszkodowanie za wypadek w czasie pracy wykonywanej w związku z regulaminem więziennym oceniać należy według przepisów art. 24—27 dekretu z 25.VI.1954 r.

Zgodnie z art. 6 dekretu zaopatrzenie emerytalne pewnych kategorii osób regulują odrębne przepisy.

Tak więc wojskowych zawodowych dotyczy dekret z 18.IX.1954 r. o zaopatrzeniu emerytalnym generałów (admirałów), oficerów zawodowych i podoficerów nadterminowych oraz ich rodzin.⁵⁸ Art. 13 tego dekretu stanowi, że do objętych nim osób stosuje się m.i. art. 27 dekretu z 25.VI.1954 r. (według tekstu jednolitego — art. 26). Wynika z tego, że w razie choroby, kalectwa lub śmierci spowodowanej u żołnierza zawodowego czynem niedozwolonym przez osobę trzecią, jeżeli pociągnie to za sobą przyznanie świadczeń z dekretu z 18.IX.1954 r., osoba odpowiedzialna za wyrządzenie szkody obowiązana jest zwrócić Skarbowi Państwa wypłacone świadczenia ubezpieczeniowe, odszkodowanie zaś należne pokrzywdzonemu ulega zmniejszeniu o wartość tych świadczeń. Art. 13 dekretu z 18.IX.1954 r. nie odsyła do przepisu art. 24 dekretu z 25.VI.1954 r. Stanowi to pewne uprzywilejowanie osób objętych dekretem z 18.IX.1954 r. w stosunku do ogółu pracowników, nie wprowadza bowiem ograniczenia podstaw odpowiedzialności zakładu pracy (jednostki wojskowej) za szkody na osobie wyrządzone wojskowemu zawodowemu czynem niedozwolonym przez osoby, za które odpowiada wojsko. Z tych względów uważam, że wojskowi zawodowi (ewentualnie pozostałe po nich rodziny) mogą dochodzić wynagrodzenia z tytułu poniesionej szkody (z odliczeniem oczywiście otrzymanych świadczeń ubezpieczeniowych) nie tylko w wypadku naruszenia przez „zakład

⁵⁶ Dz. U. Nr 35, poz. 148.

⁵⁷ Dz. U. Nr 59, poz. 283.

⁵⁸ Dz. U. Nr 41, poz. 181 (zob. Uwagę na str. 40).

pracy“ przepisów o ochronie życia i zdrowia pracowników, lecz w każdym wypadku, gdy istnieją podstawy odpowiedzialności w myśl przepisów o czynach niedozwolonych, a także i wówczas, gdy podstawy te wynikają z ustawy z 15.XI.1956 r. o odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez funkcjonariuszy państwowych,⁵⁹ jeżeli nie stoi temu na przeszkodzie art. 7 tej ustawy. Nie można bowiem uznać za słuszny pogląd Sułkowskiego, że prawo do świadczeń z ubezpieczenia społecznego uchyla roszczenie o wynagrodzenie szkód na podstawie przepisów ogólnych.⁶⁰ Ubezpieczenie społeczne, wbrew swemu historycznemu rodowodowi, nie jest już dzisiaj ubezpieczeniem pracodawców od odpowiedzialności cywilnej, lecz częścią funduszu płac przeznaczoną na wyrównanie szkód wyrządzonych pracownikom zdarzeniami losowymi. Tendencję ustawodawcy w tym zakresie charakteryzuje art. 750 projektu Kod. cyw. ln. PRL (druga wersja), zgodnie z którym jeżeli poszkodowany uzyskał częściowe naprawienie szkody z tytułu ubezpieczenia społecznego, to może żądać od osoby odpowiedzialnej za szkodę pokrycia pozostałej części. Mamy tu wyraźnie zaakcentowane stanowisko, że świadczenie z ubezpieczenia społecznego nie wyłącza roszczeń opartych na przepisach prawa cywilnego.

Te same uwagi dotyczą funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa publicznego objętych przepisami dekretu z 27.VII.1955 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszów organów bezpieczeństwa publicznego i ich rodzin,⁶¹ a to z mocy art. 42 tego dekretu, oraz funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej i Służby Więziennej objętych dekretem z 9.XI.1955 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszów Milicji Obywatelskiej i Służby Więziennej oraz ich rodzin⁶² — z mocy art. 42 tego dekretu.

Odmienne natomiast przedstawia się sprawa osób zatrudnionych w górnictwie. Objęci oni są odrębnym systemem zaopatrzenia emerytalnego z mocy ustawy z 28.V.1957 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin.⁶³ Zgodnie jednak z art. 33 tej ustawy stosuje się w zakresie odpowiedzialności cywilnej za wypadki w zatrudnieniu arty-

⁵⁹ Dz.U. Nr 54, poz. 243.

⁶⁰ J. Sułkowski: W sprawie wykładni oraz zasięgu mocy obowiązującej art. 196 kodeksu ubezpieczeń społecznych. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” z 1939 r., nr 1, str. 68—69.

⁶¹ Dz.U. Nr 31, poz. 184.

⁶² Dz.U. Nr 43, poz. 273.

⁶³ Dz.U. Nr 32, poz. 139.

kuły 24—27 dekretu z 25.VI.1954 r. Roszczenia cywilne górników i ich rodzin podlegają więc tym samym ograniczeniom co ogółu pracowników.

Pracownicy kolejowi uprawnieni — z mocy dekretu z dn. 21.IV.1954 r. o niektórych prawach i obowiązkach pracowników kolejowych⁶⁴ — do dodatku za wysługę lat podlegają przepisom dekretu z 19.I.1957 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin.⁶⁵ Zgodnie z art. 41 tego dekretu, w sprawach nie unormowanych w tym dekrete stosuje się przepisy dekretu z 25.VI.1954 r., a więc artykuły 24—26. Pozostali zaś pracownicy kolejowi podlegają przepisom dekretu z 25.VI.1954 r. W rezultacie więc do roszczeń wszystkich pracowników kolejowych o odszkodowanie cywilne za wypadek w zatrudnieniu stosuje się te same ograniczenia, które dotyczą ogółu pracowników.⁶⁶

Tym samym ograniczeniom podlegają roszczenia pracowników objętych przepisami dekretu z 19.I.1957 r. o świadczeniach emerytalnych dla robotników zatrudnionych w zespołach formujących szkło,⁶⁷ a to z mocy art. 13 tego dekretu.

Członkowie rolniczych spółdzielni produkcyjnych nie są objęci świadczeniem z ubezpieczenia społecznego. Roszczenia ich o odszkodowanie za wywołany czynem niedozwolonym wypadek przy pracy należy więc oceniać tylko według przepisów o czynach niedozwolonych. Jeżeli jednak spółdzielnia produkcyjna na swój koszt ubezpieczy swych członków od nieszczęśliwych wypadków, to otrzymane z tego tytułu świadczenia ubezpieczeniowe zaliczy się na przysługujące członkowi od spółdzielni odszkodowanie (patrz wyżej rozdz. V). Również przypadające w myśl statutu dniówki obrachunkowe za okres niezdolności do pracy wskutek wypadku przy pracy ulegają z tych samych względów zaliczeniu na przypadające w myśl przepisów prawa cywilnego odszkodowanie.

Krąg osób uprawnionych wskutek śmierci pracownika spowodowanej wypadkiem w zatrudnieniu do świadczeń z ubezpieczenia społecznego nie jest identyczny z kręgiem osób uprawnionych do żądania odszkodowania w myśl przepisów o czynach niedozwolonych. W określonych warunkach mogą np. z tym roszczeniem wystąpić powinowaci i inne bliskie osoby zmarłego (art. 162 § 3 k.z.), które nie są uprawnione

⁶⁴ Dz.U. Nr 16, poz. 59.

⁶⁵ Dz.U. Nr 8, poz. 27; zmiana: Dz.U. z 1957 r. Nr 35, poz. 150.

⁶⁶ Stan prawny przed wejściem w życie dekretu z 21.IV.1954 r. wyjaśnia mój artykuł: Roszczenie pracowników kolejowych o odszkodowanie cywilne za wypadek w zatrudnieniu, „Przegl. Zagadn. Socjaln.” z 1955 r. nr 11, str. 24.

⁶⁷ Dz.U. Nr 10, poz. 41; zmiana: Dz.U. z 1957 r. Nr 35, poz. 149.

do uzyskania renty rodzinnej (art. 45 dekretu z 25.VI.1954 r.). W stosunku do roszczeń wymienionych osób nie stosuje się ograniczeń z art. 24—26 dekretu, gdyż osoby te nie podlegają jego przepisom.

VII. Regres instytucji ubezpieczeń społecznych

Osoba trzecia nie będąca pracodawcą poszkodowanego (wskutek wypadku w zatrudnieniu) odpowiada w stosunku do poszkodowanego tylko częściowo za wyrządzoną szkodę, gdyż roszczenie odszkodowawcze ulega zmniejszeniu o świadczenie z ubezpieczenia społecznego uzyskane przez poszkodowanego lub pozostałą po nim rodzinę. Jednocześnie jednak ta osoba trzecia nie ponosi żadnych ciężarów związanych z ubezpieczeniem poszkodowanego. Odpowiedzialny za powstałą szkodę byłby więc wolny od jej częściowego wyrównania. Ewentualności takiej zapobiega przepis art. 26 dekretu z 25.VI.1954 r.

Zgodnie z tym przepisem odpowiedzialny za szkodę wywołaną wypadkiem w zatrudnieniu, a nie będący pracodawcą poszkodowanego obowiązany jest zwrócić organowi przyznającemu rentę wypłacone świadczenia. Tę samą normę w stosunku do zasiłków chorobowych wypłacanych z funduszków Centr. Zarządu Ubezp. Społecznych przewiduje art. 197 ust. o ubezp. społ. Obowiązek ten ocenia się według przepisów prawa cywilnego, tzn. istnieje on tylko wówczas, gdy na sprawcy ciąży wina za wypadek w zatrudnieniu bądź gdy są podstawy do przyjęcia odpowiedzialności sprawcy na zasadzie ryzyka. W rezultacie więc odpowiedzialny za szkodę wywołaną wypadkiem w zatrudnieniu, a nie będący pracodawcą poszkodowanego obowiązany jest wynagrodzić pełną szkodę: jedną jej część — w postaci zwrotu instytucji ubezpieczeń społecznych wypłaconych przez nią świadczeń ubezpieczeniowych, drugą część — poszkodowanemu w wysokości różnicy między pełną szkodą a otrzymanymi przez poszkodowanego świadczeniami ubezpieczeniowymi.

W tych samych granicach ponosi odpowiedzialność wobec instytucji ubezpieczeń społecznych nie uspołeczniony zakład za wypadek w zatrudnieniu spowodowany przez ten zakład w stosunku do własnego pracownika (art. 25 dekretu z 25.VI.1954 r.). Jak już zaznaczono, instytucja ubezpieczeń społecznych uprawniona jest do dochodzenia zwrotu wypłaconych przez nią świadczeń z tytułu wypadku w zatrudnieniu również od uspołecznionego zakładu pracy, którego pracownik uległ wypadkowi, jednakże tylko wtedy, gdy ów zakład pracy naruszył swe obowiązki wynikające z przepisów o ochronie życia i zdrowia pracowników

(art. 24 dekretu z 25.VI.1954 r., a co do zasiłków chorobowych — art. 195 ustawy z 28.III.1933 r.).

Prawo dochodzenia przez instytucję ubezpieczeń społecznych od zakładu pracy, którego pracownik uległ wypadkowi w zatrudnieniu, zwrotu wypłaconych z tego tytułu świadczeń ubezpieczeniowych mogłoby budzić zastrzeżenia. Przecież zakład pracy opłaca składki ubezpieczeniowe m.i. właśnie dlatego, by uwolnić się od ryzyka wypadkowego, by nieuniknione wypadki w zatrudnieniu nie zaciemniały rezultatu jego gospodarczej działalności. Poza tym instytucje ubezpieczeń społecznych powołane do wyrównywania szkód wywołanych wypadkiem w zatrudnieniu i wyposażone w przeznaczone na ten cel fundusze, pochodzące z opłacanych przez zakłady pracy składek, nic nie świadczą z własnych funduszy, skoro wypłacone przez nie świadczenia obowiązany jest w pewnych wypadkach zwrócić im zakład pracy. Mimo jednak słuszności tych argumentów uznać należy omawiane uprawnienia instytucji ubezpieczeń społecznych za uzasadnione. Odpowiedzialność cywilna zakładu pracy za wypadek w zatrudnieniu istnieje tylko wówczas, gdy zakład pracy dopuścił się czynu niedozwolonego (jeśli chodzi o uspołeczniony zakład pracy — to, jak wiadomo, tylko specyficznego czynu niedozwolonego, polegającego mianowicie na naruszeniu obowiązku wynikającego z przepisów o ochronie życia i zdrowia pracowników). Nie byłoby więc rzeczą słuszną, by zakłady pracy mogły się bezkarnie dopuszczać czynów niedozwolonych, zwłaszcza gdy polegają one na naruszeniu bezpieczeństwa pracy, albowiem prowadziłyby to do lekceważenia przez nie obowiązującego porządku prawnego.⁶⁸ Z drugiej jednak strony jeżeli przyjąć, że ubezpieczenie wypadkowe prowadzi do zbiorowego pokrywania przez wszystkie zakłady pracy szkód wywołanych wypadkami w zatrudnieniu, to nie powinno z tego wynikać, aby prawidłowo gospodarujące zakłady pracy przyczyniały się swymi funduszami do pokrywania szkód wyrządzonych przez inne zakłady wskutek naruszenia obowiązków w zakresie bezpieczeństwa pracy. Dlatego też te ostatnie zakłady muszą w takich wypadkach ponosić indywidualną odpowiedzialność finansową, co osiąga się przez nałożenie na te zakłady obowiązku zwrotu instytucji ubezp. społ. wypłaconych przez nią świadczeń.⁶⁹ Nie bez znaczenia jest wreszcie okoliczność, że finansowa odpo-

⁶⁸ Por. orzeczenie S.N. z 5.XII.1950 r., PiP nr 7/51, str. 172, w którym Sąd Najwyższy nie zwalnia uspołecznionych zakładów pracy nie tylko od odpowiedzialności za szkodę majątkową, ale i za zadośćuczynienie za krzywdę moralną.

⁶⁹ Warkalło: Czy ubezpieczenia społeczne (...), str. 1163.

wiedzialność zakładu pracy wpływa na staranniejsze przestrzeganie przepisów o bezpieczeństwie i higienie pracy przez zakład pracy, i to nie tylko przez kierownictwo, lecz i przez całą załogę, skoro pieniężna odpowiedzialność zakładu pracy pociąga za sobą zmniejszenie funduszu zakładowego, którego wysokość zależy od finansowych rezultatów działalności zakładu.⁷⁰

Dodać należy, że jeżeli chodzi o zwrot nie świadczeń rentowych, lecz zasiłku chorobowego, to nie uspołeczniony zakład odpowiada wobec instytucji ubezpieczeniowej na tych samych zasadach co zakład uspołeczniony, tzn. tylko w razie naruszenia przepisów o ochronie życia i zdrowia pracowników, gdyż obowiązujący w tym zakresie art. 195 ust. o ubezpieczeniowej nie wprowadza rozróżnienia między uspołecznionym a nie uspołecznionym zakładem pracy.

Instytucja ubezpieczeniowa społecznych przyznaje swe świadczenia we własnym trybie postępowania, w którym nie bierze udziału ani zakład pracy, ani sprawca wypadku będący osobą trzecią. Powstaje pytanie, czy w wypadku zgłoszenia przez instytucję ubezpieczeniową roszczenia o zwrot świadczeń może zakład pracy bądź odpowiedzialna za wypadek osoba trzecia kwestionować zasadność wypłacenia sum świadczeniowych, twierdząc np., że ubezpieczony nie utracił zdolności do pracy, gdyż jego zarobki po wypadku są nie mniejsze niż przed wypadkiem. Negatywnej odpowiedzi udzieliło w tej materii orzeczenie Gł. Kom. Arbitrażowej z 30.IV.1952 r.⁷¹ W myśl tego orzeczenia decyzja instytucji ubezpieczeniowej może być skarżona tylko w szczególnym postępowaniu (sądy ubezpieczeń społecznych), wobec czego na forum sądowym lub arbitrażowym zasadności owej decyzji nie można kwestionować, ocenie zaś tych instancji, jeżeli chodzi o zasadę roszczenia, podlega tylko zagadnienie winy i związku przyczynowego.

W razie spowodowania przez osobę trzecią inwalidztwa wojennego lub wojskowego, właściwej władzy przysługuje w stosunku do tej osoby roszczenie regresowe według zasad art. 26 dekretu z 25.VI.1954 r., a to na podstawie art. 12 dekretu z 14.VIII.1954 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych i ich rodzin.⁷²

⁷⁰ Na ten moment trafnie zwraca uwagę W.W. w swej pracy: Roszczenie regresowe do przedsiębiorstw państwowych, „Przegląd Ubezpieczeniowy” z 1950 r. nr 10, str. 37.

⁷¹ PiP nr 12/52, str. 907.

⁷² Patrz tekst jednolity: Dz.U. z 1956 r. Nr 59, poz. 286.

VIII. Zagadnienia procesowe

Orzecznictwo nasze uznaje, że roszczenie uprawnionego do świadczeń z ubezpieczenia społecznego przeciwko odpowiedzialnemu za szkodę wywołaną wypadkiem w zatrudnieniu jest przedwczesne, dopóki we właściwym postępowaniu nie rozstrzygnie się uprzednio, czy i w jakiej wysokości otrzyma poszkodowany świadczenia z ubezpieczenia społecznego z tytułu wypadku, przed tym bowiem rozstrzygnięciem nie można określić wysokości roszczeń poszkodowanego oraz podstawy odpowiedzialności. Wytoczenie zaś powództwa przedwczesnego uzasadnia jego oddalenie.⁷³

Stanowisko to poddaje trafnej krytyce Ignatowicz⁷⁴ wskazując, że istnieje tu tylko podstawa do zawieszenia postępowania z mocy art. 191 pkt 3 k.p.c. do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia roszczenia o świadczenie ubezpieczeniowe. Przepisy dekretu nakazują jedynie zmniejszenie odszkodowania o uzyskane przez poszkodowanego świadczenie ubezpieczeniowe. Nie ma żadnych przeszkód, by poszkodowany sam obliczył sobie, ile przypadnie mu z tytułu tych świadczeń, i by o różnicę wystąpił przeciwko odpowiedzialnemu za szkodę, nie czekając na definitywne rozpoznanie jego roszczeń ubezpieczeniowych przez właściwe władze. Roszczenie poszkodowanego stało się wymagalne z chwilą powstania szkody i z tą chwilą poszkodowany uprawniony jest do dochodzenia odszkodowania. Ponieważ jednak sądy powszechne nie mogą rozstrzygać ani o tym, czy poszkodowany uprawniony jest do świadczeń z ubezpieczenia społecznego, ani o wysokości tych świadczeń (i to także wówczas, gdy jest to konieczne w związku z roszczeniem o odszkodowanie⁷⁵), rozstrzygnięcie zaś należy do instytucji ubez. społ. i do sądów szczególnych, przeto może zajść potrzeba zawieszenia postępowania przed sądem do czasu zapadnięcia takiego rozstrzygnięcia, nie uzasadnia to jednak oddalenia roszczenia z powodu przedwczesności.

Sąd nie jest związany, zgodnie z zasadą swobodnej oceny dowodów,

⁷³ Orzeczenie S.N. z 5 XI.1952 r., PiP nr 5—6/53, str. 818; orzeczenie S.N. z 10 II.1955 r., OSN 94/56. Podobne stanowisko zajmuje również orzecznictwo radzieckie uznając, że poszkodowany obowiązany jest zwrócić się przede wszystkim do organów ubezpieczenia społecznego i dopiero po odmowie przyznania mu odszkodowania lub po ostatecznym ustaleniu wypłaconego odszkodowania powinien zgłosić do sądu powództwo o zasądzenie nie pokrytej części szkody (Flejszic, str. 165—166).

⁷⁴ Ignatowicz, jak wyżej, str. 19.

⁷⁵ Orzeczenie S.N. z 18.XI.1952 r., PiP nr 8—9/53, str. 374

ustalonym w postępowaniu przed instytucją ubezpieczeń społecznych stopniem utraty zdolności do pracy i przy rozpoznaniu roszczenia cywilnego o odszkodowanie obowiązany jest samoistnie ustalić rzeczywistą szkodę.⁷⁶

Omawiane roszczenia odszkodowawcze nie są należnością za pracę, nie jest więc dopuszczalne nadawanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności na podstawie art. 341 § 1 k.p.c.⁷⁷ Z tych samych względów roszczenia z tego tytułu nie podlegają zwolnieniu od opłat sądowych z mocy art. 3 pkt 3 przepisów o kosztach sądowych.⁷⁸

Wypadki przy pracy — ze względu na ich społeczną doniosłość i poważne skutki, jakie niejednokrotnie pociągają za sobą — uzasadniają konieczność szczególnej skrupulatności i wnikliwości przy analizowaniu przyczyn wypadku i ocenianiu, czy zostały zachowane wszystkie przepisy o bezpieczeństwie pracy wchodzące w rachubę w danej sprawie.⁷⁹ W szczególności w tego rodzaju sprawach sądy powinny korzystać z uprawnień z art. 236 k.p.c., dla ustalenia zaś przyczyny wypadku, a także stopnia utraty zdolności do pracy konieczna będzie z reguły opinia biegłych.

Podnieść w końcu należy, że zgodnie z okólnikiem nr 101 Prezesa Rady Min. z 10.V.1952 r.⁸⁰ uspołecznione zakłady pracy nie powinny dopuszczać do procesu w sprawach, w których wynik z góry jest przesądzony na niekorzyść zakładu pracy, natomiast powinny regulować tego rodzaju roszczenia dobrowolnie.⁸¹

IX. Prekluzja i przedawnienie

Przede wszystkim stwierdzić należy, że w stosunku do roszczeń odszkodowawczych z tytułu wypadków w zatrudnieniu, choćby chodziło

⁷⁶ Orzeczenie S.N. z 10.I.1957 r., „Przegląd Zagadn. Socjalnych” nr 7/57, str. 54.

⁷⁷ Wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej z 30.III.1953 r., OSN 94/53.

⁷⁸ Patrz przypis 20.

⁷⁹ Patrz przypis 29.

⁸⁰ Monitor Polski Nr A-67, poz. 1025.

⁸¹ Na ten temat patrz Emanuel Sarnowski: Ugodowe załatwienie roszczeń odszkodowawczych za wypadki w przedsiębiorstwach państwowych, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” z 1955 r. nr 5, str. 165 oraz Tadeusz Jackowski: Jeszcze o ugodowym załatwieniu roszczeń odszkodowawczych za wypadki w przedsiębiorstwach państwowych, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” z 1955 r. nr 7, str. 259.

o roszczenie pracownika przeciwko własnemu zakładowi pracy, nie stosuje się prekluzji z art. 473 k.z. Jak wskazano wyżej, roszczenie odszkodowawcze z tytułu wypadku w zatrudnieniu nie jest roszczeniem o należność z umowy o pracę, lecz roszczeniem z czynu niedozwolonego,⁸² i wobec tego nie ma żadnych podstaw do stosowania do tych roszczeń prekluzji.

Spory regresowe wytaczane przez instytucje ubezpieczeń społecznych przeciwko uspołecznionemu zakładowi pracy na podstawie art. 24 i 26 dekretu z dnia 25.VI.1954 r. będą się toczyć z reguły w postępowaniu arbitrażowym, chyba że chodzi o zakład pracy prowadzony przez związek zawodowy lub stowarzyszenie, gdyż te podmioty — zgodnie z orzecznictwem Głównej Komisji Arbitrażowej⁸³ — nie podlegają państwowemu arbitrażowi gospodarczemu. W postępowaniu arbitrażowym obowiązuje roczna prekluzja zgodnie z § 21 rozp. Rady Ministrów z dnia 20.XII.1952 r.⁸⁴ Powstawała w swoim czasie wątpliwość, od kiedy należy liczyć bieg tego terminu rocznego: od daty wypadku czy też od daty przyznania świadczenia przez instytucje ubezpieczeń społecznych, skoro dopiero przyznanie świadczenia uzasadnia akcję regresową. Wątpliwość tę rozstrzygnął ustawodawca w art. 27 dekretu z dnia 25.VI.1954 r. stanowiąc, że prekluzja w postępowaniu arbitrażowym liczy się od daty dokonania wypłaty danej raty rentowej.

Przedawnienie roszczeń dochodzonych przez poszkodowanego podlega ogólnym przepisom o przedawnieniu roszczeń z czynu niedozwolonego.⁸⁵ Z mocy art. 283 § 1 k.z. bieg przedawnienia rozpoczyna się nie od daty wymagalności roszczenia, lecz od daty, w której poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie zobowiązanej do odszkodowania. Jak już zaznaczono, orzecznictwo nasze uznaje, że dochodzenie renty przeciwko sprawcy szkody przed prawomocnym ustaleniem renty należnej poszkodowanemu od instytucji ubezpieczeń społecznych jest przedwczesne. W konsekwencji Sąd Najwyższy uznał, że przed rozstrzygnięciem roszczenia o świadczenie z ubezpieczenia społecznego nie jest wymagalne

⁸² Patrz przypis 20 i 77.

⁸³ Orzeczenie Gl.Kom.Arbitr. Nr III 10 A 117/51, „Przeł.Ustaw.Gospod.” z 1951 r. nr 11, str. 417 i Nr K 1/53, „Przeł.Ustaw.Gospod.” z 1953 r. nr 6, str. 231.

⁸⁴ Dz.U. z 1953 r. Nr 2, poz. 2.

⁸⁵ Na ten temat patrz moją pracę: Odpowiedzialność cywilna za nieszczęśliwe wypadki, PiP z 1954 r. nr 9, str. 325—353.

roszczenie odszkodowawcze w rozumieniu art. 108 przepisów ogólnych pr.cyw. i że wobec tego nie rozpoczyna się przed tą datą bieg przedawnienia.⁸⁶ Krytyka tego poglądu orzecznictwa była przeprowadzona wyżej i jeżeli podzielić to krytyczne stanowisko, to wówczas uznać należy, że bieg przedawnienia rozpoczyna się z chwilą, gdy poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie zobowiązanej do odszkodowania.

Również 3-letni termin przedawnienia dotyczy roszczeń instytucji ubezpieczeń społecznych przeciwko uspołecznionym zakładom pracy (wszystkim, a nie tylko tym, które podlegają arbitrażowi) z tytułu roszczeń regresowych, termin ten jednak liczy się nie od daty wypadku i nie od daty przyznania świadczeń ubezpieczeniowych, lecz od daty, w której instytucja ubezpieczeń społecznych powzięła wiadomość o wydarzeniu uzasadniającym przyznanie świadczeń, tzn. o wypadku w zatrudnieniu (art. 27 dekretu z dn. 25.VI.1954 r.). Ponieważ jest to przepis szczególny, wyłącza on stosowanie normy art. 283 k.z., tak że przedawnienie będzie zawsze 3-letnie, choćby szkoda była wywołana występkiem lub zbrodnią. Również z tych samych względów nie przedawnia się roszczenie instytucji ubezpieczeń społecznych przeciwko uspołecznionemu zakładowi pracy, choćby od daty wypadku minęło 10 lat, jeżeli tylko nie upłynęło jeszcze 3 lata od daty powzięcia przez instytucję ubezpieczeń społecznych wiadomości o zdarzeniu uzasadniającym przyznanie świadczeń.

W stosunku natomiast do nie uspołecznionych zakładów pracy roszczenie regresowe instytucji ubezpieczeń społecznych przedawnia się według zasad art. 283 k.z.

Należy dodać, że w przeciwieństwie do dawnych przepisów dekret z dnia 25.VI.1954 r. nie zna w ogóle przedawnienia prawa do świadczeń ubezpieczeniowych. Renty jednak nie wypłaca się za okres dłuższy aniżeli za 3 miesiące wstecz od dnia zgłoszenia wniosku. Pokrzywdzony wskutek wypadku w zatrudnieniu może więc wystąpić do instytucji ubezpieczeń społecznych z roszczeniem o rentę bez względu na to, kiedy nastąpił wypadek, otrzyma jednak rentę, jeżeli chodzi o okres wsteczny, najwyżej za 3 miesiące poprzedzające zgłoszenie wniosku o rentę (art. 14 dekr. z dnia 25.VI.1954 r.).

⁸⁶ Orzeczenie S.N. z 10.II.1955 r., OSN 94/56.

X. Wykaz przepisów szczegółowych dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy⁸⁷

1. Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 21 czerwca 1922 r. w sprawie urządzania wyjść w nowobudowanych kotłowniach (Dz.U. Nr 51, poz. 461).
2. Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 20 marca 1923 r. w przedmiocie przepisów dla obsługujących kotły parowe (Dz.U. Nr 53, poz. 370).
3. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 kwietnia 1927 r. o zakazie używania białego i żółtego fosforu przy wyrobie przedmiotów zapalnych (Dz.U. Nr 43, poz. 380).
4. Rozporządzenie Prezydenta z dnia 30 czerwca 1927 r. w sprawie produkcji, przywozu i używania bieli ołowianej, siarczanu ołowiu oraz innych związków ołowiu (Dz.U. Nr 62, poz. 544); patrz nadto pkt 7 wykazu.
5. Rozporządzenie Ministrów: Przemysłu i Handlu, Pracy i Opieki Społecznej oraz Spraw Wewnętrznych z dnia 13.IV.1928 r. o przechowywaniu i magazynowaniu olejów mineralnych przez zakłady przemysłowe (Dz.U. Nr 53, poz. 508).
6. Rozporządzenie Ministrów: Robót Publicznych, Spraw Wewnętrznych, Przemysłu i Handlu oraz Pracy i Opieki Społecznej z dnia 7 maja 1929 r. w sprawie przechowywania taśmy celuloidowej (filmu) (Dz.U. Nr 36, poz. 327).
7. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej, Przemysłu i Handlu i Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 1930 r. w sprawie przepisów higieny i bezpieczeństwa, obowiązujących przy przygotowywaniu gotowych do użytku farb i past, zawierających biel ołowianą, siarczan ołowiu i inne produkty związku te zawierające oraz przy wykonywaniu robót malarskich, przy których używane są te farby i pasty (Dz.U. Nr 44, poz. 390).
8. Rozporządzenie Ministrów: Spraw Wewnętrznych, Pracy i Opieki Społecznej oraz Rolnictwa z dnia 9 marca 1931 r. o bezpieczeństwie i higienie pracy w gospodarstwach rolnych i leśnych oraz przedsiębiorstwach z nimi związanych, które nie posiadają przeważającego charakteru przemysłowego lub handlowego (Dz.U. z 1931 r. Nr 44, poz. 390 i z 1935 r. Nr 96, poz. 612).
9. Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 20 września 1934 r. o ustawianiu, używaniu i obsłudze wytwornic acetylenowych (Dz.U. Nr 99, poz. 903); patrz również rozporządzenie Mini-

⁸⁷ Przy sporządzeniu tego wykazu autor oparł się na zestawieniu zawartym w Prawie Pracy, tom II, str. 679—684.

- stra Przemysłu i Handlu z dnia 29 sierpnia 1934 r. o budowie i stanie technicznym wytwornic acetylenowych (Dz.U. Nr 79, poz. 741).
10. Ustawa z dnia 31 stycznia 1935 r. o oznaczaniu wagi na ładunkach przewożonych na statkach (Dz.U. Nr 18, poz. 99).
 11. Rozporządzenie Ministrów: Spraw Wewnętrznych i Opieki Społecznej z dnia 23 maja 1935 r. Przepisy dotyczące przestrzegania warunków bezpieczeństwa i higieny przy robotach budowlanych (Dz.U. Nr 50, poz. 329; zmiana: Dz.U. z 1954 r. Nr 7, poz. 23).
 12. Rozporządzenie Ministrów: Przemysłu i Handlu, Opieki Społecznej oraz Spraw Wewnętrznych z dnia 15 lipca 1935 r. o przechowywaniu karbidu przez zakłady przemysłowe (Dz.U. Nr 59, poz. 383).
 13. Rozporządzenie Ministrów: Opieki Społecznej oraz Przemysłu i Handlu z dnia 7 maja 1937 r. o higienie i bezpieczeństwie pracy w zakładach wyprawiających skóry (Dz.U. Nr 53, poz. 419).
 14. Rozporządzenie Ministrów: Opieki Społecznej oraz Przemysłu i Handlu z dnia 25 listopada 1937 r. o warunkach wyrobu i stosowania czteroetylku ołowiu (Dz.U. Nr 88, poz. 635).
 15. Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 9 maja 1938 r. o budowie i stanie technicznym przenośnych zbiorników do gazów sprężonych, skroplonych i rozpuszczonych pod ciśnieniem (Dz.U. Nr 39, poz. 329).
 16. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej, Zdrowia i Przemysłu z dnia 26 marca 1946 r. o higienie pracy w zakładach przemysłu włókienniczego (Dz.U. Nr 23, poz. 151).
 17. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej, Zdrowia, Przemysłu, Odbudowy, Administracji Publicznej oraz Ziemi Odzyskanych z dnia 6 listopada 1946 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Obrony Narodowej, Skarbu, Sprawiedliwości, Oświaty, Rolnictwa i Reform Rolnych, Komunikacji, Poczty i Telegrafów, Leśnictwa oraz Apropowizacji i Handlu o ogólnych przepisach dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz.U. Nr 62, poz. 344; sprost. błędu: Dz.U. z 1947 r. Nr 45, poz. 240).
 18. Rozporządzenie Ministrów: Odbudowy oraz Pracy i Opieki Społecznej z dnia 21 marca 1947 r. o warunkach bezpieczeństwa przy robotach rozbiórkowych (Dz.U. Nr 30, poz. 128).
 19. Instrukcja Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 28 marca 1949 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach żeglugi śródlądowej (Dz.Urż.MPiOS Nr 4, poz. 34).
 20. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej, Zdrowia oraz Przemysłu i Handlu z dnia 21 kwietnia 1949 r. o higienie pracy w zakładach wytwarzających przedmioty z ołowiu lub stosujących przy produkcji ołów oraz w drukarniach (Dz.U. Nr 36, poz. 260; sprost. błędu: Dz.U. Nr 54, poz. 431).

21. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej, Zdrowia oraz Przemysłu i Handlu z dnia 21 kwietnia 1949 r. o higienie pracy w hutach szkła (Dz.U. Nr 36, poz. 261).
22. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej, Górnictwa i Energetyki, Przemysłu Ciężkiego, Przemysłu Lekkiego, Przemysłu Rolnego i Spożywczego, Żeglugi, Komunikacji, Zdrowia oraz Budownictwa z dnia 12 września 1949 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny przy użyciu aparatów natryskowych (Dz.U. Nr 54, poz. 420).
23. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej, Przemysłu Ciężkiego, Przemysłu Lekkiego, Górnictwa i Energetyki, Przemysłu Rolnego i Spożywczego, Żeglugi, Komunikacji, Budownictwa oraz Zdrowia z dnia 4 kwietnia 1950 r. w sprawie obsługi suwnic elektrycznych w zakładach pracy (Dz.U. Nr 25, poz. 223; sprost.błądu: Dz.U. Nr 39, poz. 361).
24. Ustawa z dnia 18 lipca 1950 r. o zapewnieniu bezpieczeństwa i higieny pracy przy budowie i obsłudze maszyn i urządzeń technicznych (Dz.U. Nr 36, poz. 330).
25. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej, Zdrowia, Przemysłu Lekkiego, Przemysłu Ciężkiego oraz Żeglugi z dnia 23 sierpnia 1950 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy stosowaniu dmuchawek piaskowych (Dz.U. Nr 42, poz. 382).
26. Uchwała Prezydium Rządu z dnia 4 października 1950 r. w sprawie zapewnienia bezpieczeństwa ruchu i ochrony pracy przy przewozie przeładunku i magazynowaniu materiałów niebezpiecznych i szkodliwych (Monitor Polski Nr A-109, poz. 1373).
27. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej, Przemysłu Ciężkiego oraz Zdrowia z dnia 13 kwietnia 1951 r. w sprawie bezpieczeństwa pracy przy sprężarkach powietrznych (Dz.U. Nr 22, poz. 174).
28. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 28 kwietnia 1951 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy na obrabiarkach do metali (Dz.U. Nr 25, poz. 192).
29. Rozporządzenie Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 28 sierpnia 1951 r. w sprawie zapobiegania powstawaniu i rozszerzaniu się pożarów w budynkach oraz na budowach (Dz.U. Nr 49, poz. 360).
30. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej, Zdrowia, Przemysłu Ciężkiego i Przemysłu Lekkiego z dnia 3 października 1951 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy metalizacji natryskowej (Dz.U. Nr 53, poz. 374).
31. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów i Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 22 listopada 1951 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach graficznych (Dz.U. Nr 65, poz. 447; zmiana: Dz.U. z 1952 r. Nr 41, poz. 285).

32. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej, Przemysłu Ciężkiego oraz Zdrowia z dnia 7 lutego 1952 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy na niektórych obrabiarkach do drewna (Dz.U. Nr 10, poz. 62).
33. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 2 czerwca 1952 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w kesonach (Dz.U. Nr 31, poz. 208).
34. Zarządzenie nr 206 Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 7 czerwca 1952 r. w sprawie sposobu przeprowadzania racjonalizacji oświetlenia w zakładach przemysłowych (Biuletyn PKPG Nr 28, poz. 133).
35. Zarządzenie nr 322 Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 8 października 1952 r. w sprawie projektowania i zatwierdzania wzorów odzieży specjalnej i sprzętu ochrony osobistej (Biuletyn PKPG Nr 42, poz. 204; zmiana: Biuletyn PKPG z 1953 r. Nr 39, poz. 194).
36. Rozporządzenie Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 12 listopada 1952 r. w sprawie przeprowadzania kontroli bezpieczeństwa przeciwpożarowego w instytucjach posiadających własną służbę ochrony przeciwpożarowej (Dz.U. Nr 46, poz. 314).
37. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 14 listopada 1952 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach przetwórstwa rybnego (Dz.U. Nr 47, poz. 317).
38. Uchwała nr 982 Prezydium Rządu z dnia 15 listopada 1952 r. w sprawie eliminowania przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych ze złomu metali (Monitor Polski Nr A-100, poz. 1526).
39. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej, Leśnictwa oraz Zdrowia z dnia 26 lutego 1953 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy pracowników zatrudnionych przy pozyskaniu drewna, karpiny i żywicy (Dz.U. Nr 20, poz. 78).
40. Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 1 kwietnia 1953 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy pracowników zatrudnionych przy ręcznym dźwiganiu i przenoszeniu ciężarów (Dz.U. Nr 22, poz. 89).
41. Zarządzenie nr 112 Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 29 kwietnia 1953 r. w sprawie zakazu stosowania związków ołowianych w przemyśle ceramicznym (Biuletyn PKPG Nr 14, poz. 63).
42. Instrukcja nr 36/53 Ministra Zdrowia z dnia 25 maja 1953 r. w sprawie środków ochrony życia i zdrowia pracowników zatrudnionych w jednostkach służby zdrowia przy obsłudze butli ze sprężonym tlenem (Dz.Urż.Min.Zdrowia Nr 11, poz. 86).

43. Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 1 czerwca 1953 r. w sprawie higieny pracy w zakładach wytwarzających papę smołową i używających pakul i smoły pogazowej przy produkcji (Dz.U. Nr 35, poz. 151).
44. Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 30 lipca 1953 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w hutach ołowiu (Dz.U. Nr 46, poz. 227).
45. Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 10 sierpnia 1953 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy przerobie miedzi (Dz.U. Nr 45, poz. 221).
46. Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 11 sierpnia 1953 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy wytwarzaniu i przerobie arsenu oraz jego związków (Dz.U. Nr 48, poz. 236).
47. Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 12 sierpnia 1953 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w gazowniach komunalnych (Dz.U. Nr 47, poz. 233).
48. Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 3 września 1953 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w hutach cynku (Dz.U. Nr 42, poz. 209).
49. Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 16 września 1953 r. w sprawie higieny pracy w zakładach stosujących przy produkcji rtęć i jej związki (Dz.U. Nr 46, poz. 228).
50. Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 24 września 1953 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy szybkościowym skrawaniu metali (Dz.U. Nr 46, poz. 229).
51. Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 11 listopada 1953 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy wytwarzaniu wyrobów gumowych (Dz.U. z 1954 r. Nr 4, poz. 10).
52. Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 30 października 1953 r. w sprawie higieny pracy przy wytwarzaniu, przerobie i stosowaniu związków chromu (Dz.U. z 1954 r. Nr 7, poz. 22; sprost.błądu: Dz.U. Nr 17, poz. 67).
53. Rozporządzenie Ministra Górnictwa z dnia 16 stycznia 1954 r. w sprawie używania materiałów wybuchowych w zakładach górniczych (Dz.U. Nr 5, poz. 14).
54. Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 19 marca 1954 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy obsłudze przenośników (Dz.U. Nr 13, poz. 51).
55. Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 20 marca 1954 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy obsłudze żurawi (Dz.U. Nr 15, poz. 58).

56. Rozporządzenie Ministra Górnictwa z dnia 21 kwietnia 1954 r. w sprawie higieny pracy w kopalniach arsenu (Dz.U. Nr 22, poz. 81).
57. Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 15 maja 1954 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy użytkowaniu butli z gazami sprężonymi, skroplonymi i rozpuszczonymi pod ciśnieniem (Dz.U. Nr 29, poz. 115).
58. Uchwała nr 317 Prezydium Rządu z dnia 18 maja 1954 r. w sprawie zasad przydziału odzieży specjalnej i sprzętu ochrony osobistej (Monitor Polski Nr A-58, poz. 78).
59. Instrukcja nr 28/54 Ministrów: Zdrowia, Rolnictwa i Państwowych Gospodarstw Rolnych z dnia 29 czerwca 1954 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy osób zatrudnionych przy zwalczaniu stonki ziemniaczanej (Dz.Urz.Min.Zdrowia Nr 15, poz. 77).
60. Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 16 lipca 1954 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy obsłudze kolei w zakładach pracy (Dz.U. Nr 38, poz. 167).
61. Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 2 listopada 1954 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy spawaniu i cięciu metali (Dz.U. Nr 51, poz. 259).
62. Instr.Min.Zdrowia z dnia 3 listopada 1955 r. dotycząca ochrony zdrowia przy stosowaniu ciał promieniotwórczych w zakładach przemysłowych, w zakładach służby zdrowia i pracowniach naukowo-badawczych (Monitor Polski Nr 105, poz. 1417).
63. Uchwała nr 18 Rady Ministrów z dnia 14 stycznia 1956 r. w sprawie skróconego czasu pracy w niektórych zakładach pracy wchodzących w skład resortu hutnictwa (Monitor Polski Nr 6, poz. 47).
64. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 lutego 1956 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy robotach impregnacyjnych i odgrzybieniovych (Dz.U. Nr 5, poz. 25).
65. Uchwała nr 93 Prezydium Rządu z dnia 22 lutego 1956 r. w sprawie zasad przydziału odzieży specjalnej i sprzętu ochrony osobistej dla pracowników cywilnych zatrudnionych w wojsku (Monitor Polski Nr 17, poz. 245; zmiana: Monitor Polski z 1957 r. Nr 6, poz. 35).
66. Uchwała nr 416 Prezydium Rządu z dnia 30 czerwca 1956 r. w sprawie odzieży ochronnej dla studentów odbywających szkolenie wojskowe w szkołach wyższych (Monitor Polski Nr 56, poz. 610).
67. Zarządzenie Min. Zdrowia z dnia 9 lipca 1956 r. w sprawie warunków zatrudnienia, przy których praca salowych i uczniów w zawodzie połączona jest z narażeniem na działanie promieni Roentgena, ciał promieniotwórczych oraz fal elektromagnetycznych (Monitor Polski Nr 64, poz. 754).

68. Uchwała nr 621 Rady Ministrów z dnia 6 października 1956 r. w sprawie skróconego czasu pracy w niektórych zakładach pracy wchodzących w skład resortu łączności (Monitor Polski Nr 87, poz. 1006).
69. Zarządzenie Min. Transp. Drog. i Lotn. z dnia 23 października 1956 r. w sprawie warunków używania samochodów ciężarowych i ciągników (przyczep) do przewozu osób (Monitor Polski Nr 93, poz. 1044).
70. Rozporządzenie Ministrów: Państwowych Gospodarstw Rolnych i Rolnictwa z dnia 24 października 1956 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy obsłudze ciągników rolniczych (Dz.U. Nr 51, poz. 228).
71. Uchwała nr 727 Rady Ministrów z dnia 17 listopada 1956 r. w sprawie skrócenia czasu pracy przy konserwacji zabytków (Monitor Polski Nr 101, poz. 1165).
72. Uchwała nr 744 Rady Ministrów z dnia 17 listopada 1956 r. w sprawie skróconego czasu pracy w niektórych zakładach pracy podległych Min. Przemysłu Maszynowego (Monitor Polski Nr 105, poz. 1203).
73. Uchwała nr 745 Rady Ministrów z dnia 17 listopada 1956 r. w sprawie skróconego czasu pracy w niektórych zakładach podległych Min. Transp. Drogowego i Lotniczego (Monitor Polski Nr 105, poz. 1204).
74. Rozporządzenie Ministra Żeglugi z dnia 18 grudnia 1956 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy na polskich morskich statkach handlowych w żegludze międzynarodowej (Dz.U. Nr 14, poz. 75).
75. Uchwała nr 78a Rady Ministrów z dnia 5 marca 1957 r. w sprawie poprawy zaopatrzenia pracowników w odzież ochronną, roboczą, sprzęt ochrony osobistej i umundurowanie (Monitor Polski Nr 30, poz. 206).
76. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 maja 1957 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy stosowaniu promieniowania jonizującego (Dz.U. Nr 34, poz. 148).

(koniec)

Uwaga. Już po złożeniu niniejszego artykułu została uchwalona przez Sejm ustawa z dnia 13.XII.1957 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych i nadterminowych oraz ich rodzin (Dz. U. z 1958 r. Nr 2, poz. 6), która uchylila omawiany dekret z dnia 18.IX.1954 r. W związku z tym ustęp dotyczący wojskowych zawodowych poczynając od słów „Tak więc wojskowych...” aż do słów „...na przepisach prawa cywilnego” stracił częściowo na aktualności.